

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
25/304 - JFR

Dato
30.01.2025

Dokument 8:43 S (2024-2025) - Uttalelse til representantforslag om et kriminalomsorgsløft til det beste for både innsatte og ansatte

Jeg viser til oversendelse 14. januar 2025 av et representantforslag fra Tobias Drevdal Lund, Seher Ayar og Mímir Kristjánsson (Dok 8:43 S (2024-2025)) om et kriminalomsorgsløft til det beste for både innsatte og ansatte.

Jeg deler representantenes syn på flere saker som tas opp i representantforslaget. Kriminalomsorgen har hatt en vanskelig økonomisk situasjon over tid. Det er en bemanning- og rekrutteringsutfordring i kriminalomsorgen i dag. For mange slutter kort tid etter utdanningen. I tillegg nærmer en stadig større andel seg pensjonsalder og flere fengsler har utfordringer med å bemanne ledige stillinger. I tillegg har vi et stort vedlikeholdsetterslep i fengslene. Mange fengsler er heller ikke egnet for dagens eller fremtidens straffegjennomføring, og det er flere fengsler som er bygd på 1800-tallet med isolasjon som formål for straffegjennomføringen. Over tid har vi også sett en betydelig utvikling i innsattepopulasjonen. Flere innsatte er dømt for mer alvorlig kriminalitet, spesielt seksuallovbrudd og vold, og det har vært en økning i antall forvaringsinnsatte. Dette er forhold som krever mer ressurser og et mer tilpasset tilbud.

Regjeringen erkjenner utfordringene i kriminalomsorgen og ønsker å snu utviklingen. Denne regjeringen har derfor styrket kriminalomsorgen sitt budsjett fra vi tiltrådte i 2021:

- I 2022 og 2023 ble kriminalomsorgens budsjett styrket med 145 mill. kroner. I tillegg ble kriminalomsorgen i RNB 2023 styrket med om lag 50 mill. kroner til blant annet å sikre bedre soningsforhold for kvinner og omgjøring av Skien fengsel til et kvinnefengsel.
- I 2024 ble kriminalomsorgen styrket med i underkant av 200 mill. kroner, blant annet til arbeidet med kvinners soningsforhold og for å øke kapasiteten for

- mindreårige.
- I 2025 har kriminalomsorgen fått en styrking av budsjettet på 150 mill. kroner, som skal gå til å styrke bemanningen og til utredninger av nye fengsler. Dette kommer i tillegg til regjeringens satsning mot barne- og ungdomskriminalitet, hvor 145 mill. kroner skal gå til å bedre kapasiteten for plasser til mindreårige i kriminalomsorgen.

En forsvarlig kriminalomsorg må ha egnede bygg som støtter opp om formålet med straffen. Regjeringen mener at det er viktig å erstatte eldre og uegnede fengselsbygg, blant annet for å legge til rette for innhold for de innsatte og for å redusere uønsket isolasjon. Regjeringen ønsker derfor å bygge nytt høysikkerhetsfengsel på både Ilseng og Grønland. Sammen med at kapasiteten ved Ullersmo utvides, vil dette utgjøre en erstatning for dagens Oslo fengsel. Regjeringen har også igangsatt prosjekt om nytt kvinnefengsel på Østlandet til erstatning for Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt. Dette er et svært viktig tiltak for å sikre en langsiktig løsning for plasser for kvinner på Østlandet, etter at Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt ble midlertidig stengt 1. mars 2024.

Regjeringen vil også se på behov for fengselskapasitet i resten av landet. Regjeringen har derfor sørget for økt bevilgning i 2025 til nye utredninger av i Ålesund og Mosjøen-området, samt mulig oppgradering ved Vardø fengsel, som nevnt over.

Det er også behov for å se fremover på hva som er behovene for kapasitet på lengre sikt. Kriminalomsorgsdirektoratet og Statsbygg har, på bestilling fra Justis- og beredskapsdepartementet og Kommunal- og distriktsdepartementet (nå Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet), utredet fremtidig fengselskapasitet. Rapporten ble overlevert 8. mars 2024. Rapporten innebar en vurdering og en anbefaling av hvordan bygningsmassen bør tilpasses det fremtidige behovet. Departementet jobber derfor nå videre med å få på plass en langsiktig og helhetlig plan for fremtidig fengselskapasitet.

Representantene viser også til utfordringene knyttet til bl.a. helsetilbudet til innsatte. Mange innsatte og domfelte har sammensatte utfordringer, er psykisk syke og har behov for helsehjelp. Kriminalomsorgen jobber med å øke aktivisering og fellesskap, og hindre uønsket isolasjon, som igjen kan forebygge psykiske lidelser. Vi er også avhengig av et tett og godt samarbeid med helsemyndighetene for å legge til rette for et godt tilbud. Et viktig tiltak for å sikre en bedre oppfølging er etableringen av en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling (NFFA) med ansatte både fra helsetjenesten og kriminalomsorgen. NFFA er etablert ved Ila fengsel- og forvaringsanstalt og en tilsvarende avdeling er under etablering for kvinnelige innsatte ved Telemark fengsel, Skien avdeling. En NFFA skal bidra til å gi bedre oppfølging av kvinnelige innsatte med særskilte behov, forebygge og hindre langvarig isolasjon og redusere behovet for bruk av tvangsmiddel.

Samtidig trenger vi å vite mer om hvordan psykisk syke innsatte bør følges opp. Regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som blant annet skal utrede hvordan innsattes helse, særlig med vekt på alvorlig psykisk sykdom eller utviklingshemming, best kan ivaretas. Det gjelder både under straffegjennomføring og ved tilbakeføring til samfunnet. Utredningen skal også bidra til å avklare og tydeliggjøre forholdet mellom helsetjenestenes plikt til å yte helsetjenester til innsatte, og kriminalomsorgens

tilretteleggeransvar slik at innsatte får den helsehjelpen de har rett på og behov for. Dette er et viktig tiltak for å komme frem til de beste løsningene for de med noen av de mest alvorlige helsemessige utfordringene. Departementet ser frem til å få straffereaksjonsutvalgets rapport denne våren, som skal følges opp i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet.

Kriminalomsorgen forvalter et av statens sterkeste maktmidler, og det er viktig at ansvaret forvaltes godt. I dette ligger også viktigheten av gode tilsyn. Jeg er derfor glad for at vi nå har fått på plass en ny nasjonal tilsynsordning for kriminalomsorgen. Ved prop. 46 L (2022 – 2023) fremmet regjeringen forslag om nytt tilsynsråd for kriminalomsorgen, med nye regler for tilsynsrådets uavhengige kontroll med kriminalomsorgen. Den tidligere tilsynsordningen møtte kritikk over tid bl.a. på grunn av mangelfull regulering av rådets uavhengighet og mandat og at de regionale rådene arbeidet ulikt, uten at dette var saklig begrunnet. Mangel på sekretariat og et system for arkivering og oppbevaring av personopplysninger var også blant svakhetene som ble påpekt. Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen ble satt ned 1. januar 2025, og har nå erstattet de fem tidligere regionale tilsynsrådene. Tilsynsrådet skal føre tilsyn med at innsatte i kriminalomsorgens institusjoner behandles i samsvar med gjeldende rett og at deres velferd ivaretas. De skal videre føre et systematisk og jevnlig tilsyn, med de rammer som er nødvendig for å ivareta innsattes rettssikkerhet etter internasjonale menneskerettighetsstandarder. Sivilrettsforvaltningen er sekretariat for det landsomfattende tilsynsrådet, og sekretariatet er plassert i Vardø. Lokal forankring blir også videreført gjennom rådets fylkesbaserte sammensetning.

Representantene peker på at tilfeller av selvmordsforsøk og selvmord alltid skal undersøkes av tilsynsrådet. Jeg deler bekymringen for selvmordsrisiko i fengsel. Samtidig er det viktig å understreke at Tilsynsrådet er uavhengig og skal selv avgjøre hva de skal føre tilsyn med ut fra risikovurderinger. Tilsynsrådets rapporter som omtaler selvmord, selvmordsforsøk eller selvskading, bruk av utelukkelse, tvangsmidler eller andre kontrolltiltak, skal sendes tilsynsobjektet, overordnet nivå og i kopi til Kriminalomsorgsdirektoratet. I tillegg hjemler forskriften § 11 annet ledd at tilsynsrådet deler opplysninger som er taushetsbelagt etter forvaltningsloven med Statens helsetilsyn og statsforvalterne for at tilsynsrådet skal kunne gjennomføre sitt mandat eller mottakerorganet skal kunne utføre sin tilsynsfunksjon for velferdstjenester som kan gis under varetekt og straffegjennomføring. Dette vil bidra til at muligheten til eksternt tilsyn med hendelser som selvmord og selvmordsforsøk blir styrket.

Representantene omtaler også forholdene for de ansatte. Kriminalomsorgen er avhengig av kompetente medarbeidere som trives i et trygt arbeidsmiljø. På oppdrag fra Kriminalomsorgsdirektoratet har konsultentselskapet Rambøll Management Consulting gjennomført en kartlegging av psykiske belastningsreaksjoner blant nåværende og tidligere ansatte ved landets fengsler og friomsorgskontorer. Rapporten ble overlevert høsten 2023. Undersøkelsen viser at ansatte i utsettes for mange alvorlige og ubehagelige hendelser, trusler og hets. Undersøkelsen peker på at situasjonene ansatte står overfor, fører til økt risiko for stress og utbrenthet, men også mer alvorlige psykiske reaksjoner som depresjon og PTSD. Jeg er opptatt av at de ansatte skal ha best mulig forutsetninger for å gjøre sin jobb og det er positivt at Kriminalomsorgsdirektoratet har tatt initiativ til å få mer kunnskap om dette. Direktoratet følger nå opp rapporten i

etaten og har bl.a. nedsatt en partssammensatt arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen skal beskrive nødvendige tiltak, behov og prioriteringer på både kort og lang sikt for at kriminalomsorgen skal kunne forebygge og håndtere psykiske belastningsreaksjoner. I 2024 ble det gjennomført bl.a. en behovskartlegging når det gjelder bemanning i alle enheter, samt kurs- og kompetanseutvikling for å styrke og trygge ledere og ansatte.

Ansatte i kriminalomsorgen må være skikket til å utøve makt på vegne av samfunnet for å ivareta sikkerheten til innsatte og ansatte. Dette er noe som må øves på. Tidligere har det vært tilfeller der ansatte i kriminalomsorgen ikke har fått skader som har oppstått under pålagt organisert trening, anerkjent som yrkesskade. I 2024 ble det etablert en mer forutsigbar yrkesskadedekning for ansatte i kriminalomsorgen, som er bedre tilpasset kriminalomsorgens oppgaver. Erstatningsordningen sikrer at ansatte i kriminalomsorgen får rett til full erstatning for skader som oppstår under pålagt organisert trening og øvelse. Erstatning skal utmåles som om skaden var en yrkesskade. Dette er noe regjeringen har vært opptatt av å få på plass, og er noe som har vært etterspurt lenge.

Representantene viser også til helsetilbudet til innsatte. Justis- og beredskapsdepartementet har innhentet innspill fra Helse- og omsorgsdepartementet. Helse- og omsorgsdepartementet viser til at det allerede følger av det generelle lovfestede forsvarlighetskravet at innsatte som er utelukket fra fellesskap med andre innsatte store deler av døgnet, daglig må følges opp av helsepersonell. Helsedirektoratet sendte våren 2023 utkast til Nasjonale faglige råd om kommunale helse- og omsorgstjenester til innsatte på ekstern høring. Ifølge direktoratet kom det mange gode og relevante innspill som førte til at direktoratet besluttet å omarbeide de faglige rådene til en Veileder til lov og forskrift for helse- og omsorgstjenester til innsatte. Som følge av de store endringene ble forslaget sendt på en ny ekstern høring med frist 19. januar 2025. Det går fram av utkastet til veileder at innsatte som isoleres i 22 timer eller mer per døgn skal tilses av helsepersonell minst én gang i døgnet, også i helger og på helligdager og hyppigere enn én gang i døgnet dersom en lege vurderer at innsattes fysiske og psykiske helsetilstand, behov for helsehjelp, grad av og form for isolasjon, tilsier det. Innsatte som isoleres store deler av døgnet (men mindre enn 22 timer) skal følges opp av helsepersonell og det skal lages en plan for hyppigheten av videre oppfølging av helsepersonell. Den kommunale helse- og omsorgstjenesten bør gi innsatte i isolasjon informasjon om hvordan innsatte kan kontakte helse- og omsorgstjenesten utover planlagt tilsyn eller oppfølging, dersom det skulle være behov for det. Helsedirektoratet jobber nå med å følge opp høringsinnspillene og å ferdigstille veilederen.

Til representantenes forslag om å fremme et forslag som sikrer at det skal være tre ukers klagefrist på vedtak etter straffegjennomføringsloven, bemerker jeg at det over tid har blitt vurdert som hensiktsmessig å operere med enkelte forvaltningsrettslige særregler i kriminalomsorgen. Dette er blant annet begrunnet med behovet for en hurtig avklaring på søknader og disiplinærsaker. Kriminalomsorgsdirektoratet har opplyst meg om at kriminalomsorgen har en romslig praksis for å innvilge anmodninger om fristforlengelse mv. Når det er sagt, er jeg allerede oppmerksom på at det er flere aktører som mener at det her kan være et mulig behov for en lovendring, og mitt departement vil derfor ta sikte på å utrede spørsmålet nærmere i nær dialog med kriminalomsorgen.

Avslutningsvis vil jeg si at regjeringen vil fortsette jobben med å sikre gode soningsforhold for de innsatte og best mulig arbeidsforhold for de ansatte i hele landet.

Med hilsen

Emilie Mehl

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur